

זהותה של ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי – לקראת עיגון חוקתי?

מושב רביעי: אסטרטגיה חוקתית

יו"ר: השר לשעבר מיכאל איתן, פורום קהלת

אנחנו התבקשנו לקיים את הדיון
בשאלה מהו הכלי הנכון כיום
לשמור על אופייה של ישראל
כמדינת הלאום של העם היהודי.
לפני שניגש לנושא עצמו
אני יכול אולי לעשות
איזושהי ספקולציה
שהנושא הזה הוצמד למושב
שאני עומד ב... שאני מנחה אותו,
בגלל העובדה שבמשך
תקופת כהונתי כיו"ר ועדת החוקה
אני הובלתי מהלך
שהיה חסר תקדים בתולדות הכנסת
לקדם כינונה של חוקה
למדינת ישראל.
אני לא ארחיב עליו
את הדיבור כרגע,
אני רק רוצה לומר
שהשתתפו בו מאות אנשים
והוא נמשך על פני תקופה ארוכה,
תרמו לו רבות
ונמצאת כאן פרופ' גביזון
שהייתה יועצת מקצועית לתהליך הזה
והיא אמרה מראש
שלא נצליח להשלים אותו,
ועובדה שהיא ממשיכה.

אני כבר בחוץ,
אבל היא ממשיכה.
ותקווה תמיד יש שאכן נגיע
לחוקה למדינת ישראל.
והשאלה שאנחנו נוגעים בה היא
שאלה שנוגעת לחוקה, למסגרת,
להסדרת פרק העקרונות בחוקה.
היא יכולה להיות כחוק יסוד
ועכשיו זה שואל אותנו בעצם,
מה שהנושא מרמז
מה עדיף, איך לשמר
את האופי של מדינת ישראל
כמדינת הלאום היהודי.
כאילו שמדובר רק באופציות
של כתיבת חוקים וחקיקה ומילים
והם יעשו...
ככה נשמר את האופציה.
אני לא בטוח בזה בכלל.
זה כמובן דבר שיכול להשפיע,
אבל זה לכשלעצמו,

מילים לכשלעצמן,
אפילו אם קוראים להן חוקים,
הן לא יכולות להכתיב
מציאות טוטאלית ששונה
ולא מתקבלת על ידי בני אדם,
בטח לא בעידן המודרני
שאנשים יכולים להגיד את דעתם,
למחות, להפגין,
כשיש מצב של התערבות בינלאומית
בתוך מדינות,
כשיש תהליך

של גלובליזציה וסיוע
וכל מיני דברים שאנחנו צריכים
להסתגל ולהיאבק עליהם.
אני אומר להיאבק עליהם
כאדם שרואה במדינת ישראל
מדינתו של העם היהודי
ולא מתבייש בכך
ורוצה לעשות את זה
ורוצה שהחוקה תכיר בכך
ויודע וגם יצא למסע לכינון החוקה
מהנקודה שביררתי אותה
על מנת להיות שלם.
יכולה להיות חוקה לאומית,
במדינת לאום חוקה לאומית,
חוקת לאום, ועל מנת שהיא תהיה דמוקרטית
היא צריכה לאפשר
זכויות קולקטיביות
גם לבני המיעוטים.
זכויות לאומיות לבני המיעוטים
בתוך מדינת הלאום.
ועם הבסיס הזה יצאתי לדרך.
אני רוצה לחזור לנקודה
שבה אנחנו נמצאים היום.
אנחנו שואלים את עצמנו
מה אנחנו עושים
עם ההצעה הזאת,
חוק היסוד המוצע.
ההצעה של דיכטר הובאה בפניי
ואני אמרתי לדיכטר,
לכל הסעיפים אני מסכים.
כמעט לכולם. רק אני רוצה לדעת דבר אחד.
אם אתה הולך לעגן את זכויות הרוב

ואנחנו מדינה דמוקרטית,
בוא תכתוב לי כאן מה זכויות המיעוט.
אנחנו מדברים כל הזמן
מהבוקר, מהצהריים, על הזכויות של הרוב.
מה קורה עם הזכויות... אנחנו, מה אנחנו חושבים?
אני לא שואל כעת מה הערבים רוצים
כאזרחי ישראל מה הזכויות שלהם.
מה אנחנו כדמוקרטים יהודים
במדינה יהודית רוצים.
אני חייב בעניין הזה לצטט
את דבריו של זאב ז'בוטינסקי,
שלא צריך לחשוד בלאומיות
ובמחויבות שלו ללאומיות,
והוא אומר... נדמה לי שזה היה באחת ה...
בהופעתו בפני אחת מוועדות החקירה כאן,
אבל אני לא מצאתי בדיוק את המקום.
"ראשית, הריני סבור בהחלט
"כי לא ייתכן לדחוק את הערבים
מארץ ישראל. "תמיד יישארו שם שני עמים.
"שנית, גאוותי על שנמנה אני
עם אותה קבוצה "שבעבר חיברה
את תוכנית הלסינגפורס".
ומהי התוכנית הוא כותב:
"תוכנית של מתן..."
אני מדגיש, "זכויות לאומיות לכלל בני הלאומים
המתגוררים באותה מדינה.
"בעת שנתחברה תוכנית זאת
התכוונו לא ליהודים בלבד,
"אלא לכל העמים ובכל מקום
"ויסודה של התוכנית
הוא שוויון זכויות.
"הריני נכון להישבע

בשמנו ובשם כל נכדינו
"כי לעולם לא נפעל
בניגוד לעקרון שוויון הזכויות
"ולעולם לא ננסה
לדחוק מישהו מארצנו".
וכשבא אליי דיכטר
אמרתי לו: תשמע,
אם אנחנו מתייחסים ברצינות לעניין
ואנחנו באמת רוצים לחפש דרך
ולבוא מתוך זה ש...
הרגשה של כן, אנחנו אחראים,
אנחנו הרוב, אנחנו יכולים לחוקק,
אבל אנחנו מתחשבים,
בואו ננהל דיאלוג, בואו נדבר,
בואו נעשה איזשהם מעשים
אפילו אם הם לא יצלחו,
אבל נספור אותם.
נספור אותם פעם.
נגיד להם: אתם איתנו חיים כאן,
אנחנו מחוקקים חוק כזה.
מה אתם חושבים
שצריך להיות מקומכם שם?
ונקבל החלטות.
אני רוצה בדברים האלה...
דיכטר אמר לי אז: תשמע,
כמו שאומרים
בדרך כלל בטלוויזיה,
כשאתה מתראיין וזה, אתה רוצה
להגיד משהו עצמאי משלך,
אומרים טוב, אז דיכטר אמר לי:
זה לא הנושא שאנחנו דנים בו עכשיו.
אז בסדר, אני חוזר עכשיו

להיום, לכאן, לעכשיו,
ואני אומר, אנחנו צריכים
לתת, להקשיב, לשמוע,
וכן, מדינת ישראל
היא מדינת העם היהודי,
היא מדינה יהודית,
יהיו לה מאפיינים יהודיים.
אבל כמו שאנחנו רוצים
להבטיח אותם
בואו נביא בחשבון
שיש מי ששכן שלנו
שאנחנו רוצים נורא שהוא יעבוד
ושהנשים שלו יעבדו
ושהם ישתלבו במשק העבודה
ושהם יעלו את התמ"ג שלנו
ושיעלו את הפרוספריטי, את הרווחה
של מדינת ישראל הכלכלית,
בואו נקשיב לו גם כן.
בואו נשמע מה הוא אומר,
נביא את הדברים האלה בחשבון.
זאת הפתיחה שלי,
ואני מעביר את רשות הדיבור
לשופט מצא.

השופט בדימוס אליהו מצא

השאלה שהוצגה למושב הזה
כוללת שלוש הנחות מוצא:
הנחה ראשונה שמדינת ישראל
היא מדינת לאום של העם היהודי,
ולהנחה הזאת אני מסכים.
ההנחה השנייה היא שצריך לשמר
את אופייה של המדינה כמדינה יהודית
מפני שהיותה מדינה יהודית
זה לא איזה דבר מובן מאליו
שמובטח לנו בחברת לידס.
אנחנו צריכים לשמר את האופי
של מדינת ישראל כמדינה יהודית.
והשאלה השלישית,
איך עושים את זה, מהו המכשיר?
ההנחה שניתנה במסגרת הנושא
היא אסטרטגיה חוקתית.
זאת אומרת יש כאן הנחת מוצא
נוספת שאומרת:
המכשיר שבעזרתו אנחנו נשמר
את הזהות של מדינת ישראל
כמדינה יהודית
הוא מכשיר חוקתי.
אני לעניין הזה רוצה להגיד
שאני לגמרי לגמרי לא בטוח
שזה הדבר העיקרי.
על כל פנים אני אתן תשובה
גם לעניין הזה,
כשאני אתייחס
להצעת החוק הפרטית
של חברי הכנסת

איילת שקד ויריב לוין
שנמצאת כרגע על שולחן הכנסת,
שהיא טובה יותר נדמה לי קצת
מההצעה שהגיש בשעתו דיכטר,
אבל היא איננה נותנת
תשובה ראויה
לצורך לשמר את יהודיותה
של המדינה כפי שאנחנו היינו מצפים.
ובכן לגבי ההנחה הראשונה
לא צריך להאריך מילים,
נדמה לי שדיברו על זה כאן
די והותר. מדינת ישראל הוקמה
מכוח החלטת האו"ם המפורסמת.
בהחלטת האו"ם היה מדובר
על מדינה יהודית ועל מדינה ערבית,
שתי מדינות לאום
שתשכונה בארץ ישראל.
אחר כך, כאשר מועצת העם
הכריזה על הקמת המדינה,
נאמר במפורש
בחלק האופרטיבי של ההכרזה:
אנחנו מכריזים על הקמתה
של מדינה יהודית בארץ ישראל
היא מדינת ישראל.
אז יש לנו כאן אסמכתה.
אמנם מגילת העצמאות לא הוכרה
בפסיקת בית המשפט העליון, וחבל,
כמסמך חוקתי. לפי טעמי אפשר היה לעשות את זה
לפחות לגבי חלקים מסוימים
בתוך המגילה,
אבל זה חלב שפוך
ואני לא אתייחס אליו.

מה שקרה במסגרת
הקמתה של המדינה
האבות המייסדים עשו שני דברים
שאנחנו חיים בצלם
עד עצם היום הזה.
הדבר הראשון,
המגילה הכריזה על כך
שמדינת ישראל
תהיה מדינה דמוקרטית
בלי להזכיר את המילה דמוקרטיה.
היינו היא תבטיח זכויות,
שוויון לכל האזרחים בלי יוצא מן הכלל
ללא הבדל דת, גזע ומין.
אני לא בטוח אם כתוב שם לאום,
אבל נניח שהתכוונו.
זה נאמר וזה באמת
כמה מהערכים המקובלים
בכל דמוקרטיה חוקתית.
הדבר השני שקרה הוא שבן גוריון,
ראש הממשלה הראשון,
עשה שני מהלכים שחיברו
את ישראל המדינה לישראל הדת.
הדבר הראשון היה
אימוץ הסטטוס קוו
שהונהג עוד בתקופת המנדט,
שעל פיו השליטה והשיפוט
בכל העניינים של המעמד האישי,
לא רק של יהודים אלא גם
של העדות האחרות בארץ ישראל,
יהיה שמור בידי בתי הדין הדתיים.
מבחינתם של היהודים זה הקנה
את השליטה ואת השיפוט

בענייני נישואים וגירושים,
בענייני מעמד אישי אחרים,
לרבנים ולבתי הדין הרבניים.
זה מהלך אחד.
המהלך השני: בהגדרה של יהודי
הוא נזקק לעצתם של רבנים,
שמטבע הדברים סיפקו
את ההגדרה ההלכתית ליהודי.
לימים נמצאו מי שחלקו ורצו להסתייג
מהיהודיות של המדינה.
היו כאלה שקראו לעצמם עברים.
נדמה לי שאפילו קראו לעצמם
עברים צעירים,
ככה זה קצת מקביל לטורקים
הצעירים של המלחמה ההיא.
כן, נכון. ומי שלא אהבו אותם כל כך
קראו להם כנענים.
אבל כך או כך
מה הם בעצם רצו?
הם רצו לחזק את המוטיב הלאומי
ולהבחין אותו או לבדל אותו
מן הדת היהודית.
והיה לזה אולי, למילה עברי הייתה...
המילה עברי השתרשה.
זאת אומרת בימים של טרום המדינה
כל מנהיגי היישוב
גם מימין וגם משמאל
דיברו על מדינה עברית.
החל מברל כצנלסון
ומאיר יערי מצד אחד
ועד ז'בוטינסקי עם העברי
גם בעוני בן שר,

כתוב נדמה לי בהמנון, נכון?
עברי. אבל ז'בוטינסקי גם כתב ספר
שקראו לו: "מדינה עברית - פתרון
למדינה היהודית".
זאת אומרת
עברי ויהודי זה כנראה...
ובפסק דין אחד
של בית המשפט העליון גם נאמר
שהמושגים האלה,
מדינה עברית ומדינה יהודית,
זה סינונים, זה אותו הדבר,
לא צריך להבחין ביניהם.
אבל מי שטענו
שהם רוצים להירשם כעברים,
והיה אחד אפילו שהצליח,
עוזי אורנן, הם רצו לראות את עצמם
מנותקים או מתנתקים
מהאופי היהודי הדתי של המדינה
ולהישאר מחוברים
ללאום היהודי של המדינה.
היו גם כאלה שרצו להתנתק
מן היהודיות הדתית של המדינה
בדרך אחרת. רצו להירשם כאזרחים של...
כאזרחי... כישראלים לפי לאומם.
היה אחד לפני שנים, תמרי,
שעתירתו נדחתה,
ולאחרונה דחה בג"ץ עתירה
של הרבה אנשים חשובים,
שאני לא חושד באף אחד מהם
שמדינת ישראל איננה יקרה לו,
שהוא איננו חרד לגורלה
וגם ליהודיותה,

ובכל זאת רוצים להיות מדינת...

רוצים להיות מדינת ישראל

של לאום ישראלי.

מה זה לאום ישראלי?

זו תפיסה חדשה.

זאת תפיסה שאומרת

שהקמת המדינה ב-1948

ניתקה את היהודים שיושבים

במדינת ישראל מיהדות התפוצות.

היהודים שיושבים במדינת ישראל

והלא יהודים שיושבים במדינת ישראל

יצרו לאום חדש והלאום הזה

הוא לאום ישראלי.

בג"ץ דחה את העתירה הזאת,

ואני חושב שהוא לא היה יכול

להחליט אחרת

מפני שכדי להשתייך לאיזשהו לאום

שאתה הרגע המצאת אותו בהבל פִּיךְ,

אתה צריך להוכיח קודם כול

שהלאום קיים. ונדמה לי שלא קשה להשתכנע

שלא כל יושבי הארץ

משתייכים לאותו לאום.

אתה יכול להמיר את דתך,

אתה יכול להכריז על עצמך

כחסר דת. יורם קניוק עליו השלום

ביקש את זה לא מזמן

וקיבל בבית המשפט המחוזי

מחיקה של איזשהו חלק בכרטיס שלו.

אבל אתה אינך יכול להתנתק

מהלאום שלך.

כפי שהאדם איננו יכול להתנתק

מהדנ"א שבגופו ובדמו

הוא איננו יכול...
עם לא יכול להתנתק
מהזהות הלאומית שלו,
שהיא בנויה כמובן על בסיס אתני,
תרבותי, שפה, אחדות גורל
וכל הדברים האלה שיוצרים לאום.
מזה אדם לא יכול להתנתק.
ואין פלא שבג"ץ דחה את העתירה
של האנשים האלה
שבאו באמת בכוונות טובות
להעלות על הפרק
נושא מאוד מאוד חשוב.
אני חושב שגם אם בג"ץ
היה מקבל את העתירה הזאת
והיה אומר, בסדר,
יש לי לפניי כך וכך עותרים,
אני מרשה לכם להירשם
בסעיף הלאום במרשם התושבים
לא כיהודי אלא כישראלי.
זה היה משנה את העובדה
שאלה שהיו יהודים נשארו יהודים
וזה שהיה ערבי, והיה אחד כזה
בתוך העותרים, נשאר ערבי?
זה לא היה משנה את המצב.
עכשיו הבחנה, בפסק הזה
נקבעה גם איזושהי הבחנה
בין השיוך האזרחי
לבין השיוך הלאומי.
זה כורח שנגזר מן העובדה
שבמדינת ישראל, לצד הרוב היהודי
חי גם מיעוט לאומי גדול
של ערבים. ואני משתמש במושג ערבים

ולא במושג פלסטינים.
העם הוא עם ערבי.
והעם הערבי היה קיים
לפני שקמה מדינת ישראל
והוא ממשיך להתקיים
והוא כנראה ימשיך להתקיים לצדנו
עוד דורות על גבי דורות.
מהנקודה הזאת
אי אפשר להתעלם.
מה עשה החיבור
שבין המדינה לבין הדת
מכוח שני הדברים שאמרתי?
שמירת הסטטוס קוו
וההגדרה של יהודי לעניין חוק השבות.
אומרים על בן גוריון
שבשעתו לא הייתה לו ברירה
מפני שהוא רצה את התמיכה
של הסיעות החרדיות
להכרזה על הקמת המדינה.
אבל יש גם דעה שאומרת
שבן גוריון חשב שאם הדת תהיה מחוברת למדינה,
המדינה תוכל לשלוט בדת. במבט רטרופקטיבי,
אחרי 65 שנים, אפשר להגיד שהוא שגה בעניין הזה
כפי שהוא שגה בעוד כמה עניינים,
כמו למשל גיוס החרדים לצה"ל.
או ההימנעות מכינונה של חוקה
עד אחד באוקטובר 1948.
מפני שעוד לא השלמנו
את מפעל קיבוץ הגלויות
ולא ראוי שאנחנו, ה-600 אלף יהודים
שגרים עכשיו במדינת ישראל,
נעצב את החוקה

לדורי דורות לעם היהודי.
אז קודם נגמור את קיבוץ הגליות,
אחר כך נעשה חוקה.
לא עשינו חוקה 65 שנה.
עשינו חוקה נכה של קצת הוראות בחוקי יסוד,
ולא השלמנו את מפעל קיבוץ הגליות
כי יותר ממחצית העם היהודי
חיה עדיין בתפוצות.
זה שיותר ממחצית העם היהודי
חיה עדיין בתפוצות, זאת שאלה שאנחנו צריכים
לשאול את עצמנו מדוע? ואני חושב שהתשובה היא
שמדינת ישראל איננה
מקום מושב אטרקטיבי
לא מבחינת הצרכים הכלכליים וכולי
או הנפך או מזג האוויר,
אלא מבחינת הערכים
ומבחינת ההתנהלות.
הנושא ה... הדבר השני,
ההגדרה לעניין חוק השבות
השאירה מחוץ לגבולותיה
של הזכות לשבות
למשל צאצאים של נישואי תערובת
של אב יהודי
שחינך את בניו להיות יהודים.
אבל הם לא יכולים לעלות לארץ,
אין להם זכות. זאת אומרת הם יכולים להתאזרח,
הם יכולים לבוא ולשרת אולי בצה"ל.
גם זה לא בטוח. נותן להם זכות? בסדר.
זאת אומרת עכשיו יש גם ה...
הבן זוג של הנכד הוא גם כן יכול.
בסדר, אבל צריך להבין שהעניין הזה,
מיהו יהודי ומיהו לא יהודי,

זאת שאלה שרודפת אותנו
על כל צעד ושעל בערכאות, בבתי המשפט,
עם עניינים שנוגעים למעמד אישי,
עם עניינים אחרים, וזו שאלה שאנחנו מצפים
לאיזושהי גאולה שיום אחד תצא מזה
מפני שמדינת ישראל אם היא
רוצה להיות מקום מושב אטרקטיבי
וליישב בארץ ישראל,
במדינת ישראל, לפחות את רובו,
רוב מניינו של העם היהודי,
היא לא יכולה להמשיך
עם הפיצולים האלה.
הדבר השני הוא כמובן הקיפוח
הממוסד של זכויות המיעוט הערבי.
אנחנו איננו יכולים להתעלם
מן המציאות שהמיעוט הערבי
במדינת ישראל מקופח.
לערבים יש שוויון זכויות פוליטי,
שוויון זכויות אזרחי.
אין להם שוויון הזדמנויות אמיתי,
ואם תבדקו את העניין
לאורך כל הדרך
תיווכחו שבתחום התעסוקה
הם מקופחים, בתחום התכנון האורבני
הם מקופחים, בתחום החינוך הם מקופחים
כפי שמעידים מפעם לפעם
המבחנים הבין לאומיים.
זה דבר שהוא בנפשו
ויש ניכור שהוא במידה רבה
באשמתו של הציבור הזה.
אבל אני אינני מקבל שהניכור הזה
נובע אך ורק מההזדהות

של ערביי ארץ ישראל,
ערביי ישראל, עם המאבק של אחיהם
שמעבר לקו הירוק.
תראו לי ערביי ישראלי אחד
שבשל ההזדהות הזאת מוכן להמיר
את מקום מושבו בישראל,
ללכת לגור ברשות הפלסטינית.
אין. ורבים רבים שהם אזרחים טובים
ושומרי חוק חשים ניכור בשל הדבר הזה
שהם מרגישים שהם מחמיצים
הרבה מאוד הזדמנויות
שהמדינה הזאת מספקת
ואיננה מספקת במידה שוויונית
לאזרחיה הערבים.
המבנה המוסדי שלנו הוא כמובן
מבנה דמוקרטי לגמרי,
ולערבים יש זכויות אזרחיות
בתוך המבנה המוסדי שלנו
עם שלוש רשויות ועם בחירות.
הם הולכים לקלפי, הכול בסדר,
ויש להם חברי כנסת
ויש להם סיעות,
אבל צריך להבין שמבחנה האמיתי
של דמוקרטיה
איננו בקיום ובשמירה
על רשויות השלטון, הממסד,
אלא דווקא על שמירת
זכויות חוקתיות של הפרט,
ובין היתר גם זכויות של מיעוטים.
עכשיו הזיהוי של מדינת ישראל
כמדינה דמוקרטית,
ואני לפעמים מתפתה

להשתמש בביטוי
שמעורר בוודאי התנגדות
דמוקרטית מינוס,
בעוד שאנחנו בהחלט
מדינה יהודית פלוס,
הזיהוי של מדינה כדמוקרטיה
נגזר בין היתר
גם מקיומה של תרבות דמוקרטית.
אני לא יודע אם שמתם לב
לסקר שנערך במחצית השנייה
של שנת 2013,
נדמה לי בספטמבר,
בקרב האוכלוסייה היהודית
של מדינת ישראל.
28 אחוז מן המשתתפים,
ואני רוצה לקוות
שזה היה דגם מייצג,
השיבו שבכל מקרה
בו יימצא ניגוד
בין ערכי הדמוקרטיה
לבין ציוניי ההלכה,
יש להעדיף את ההלכה.
זאת התפתחות שלפי דעתי
חייבת להדאיג.
ואנחנו רואים היום
את כל הדיבורים האלה
סביב שוויון הנשיאה בנטל
וכל הדברים האלה עם הגיוס,
המרד הכללי הזה נגד ה...
הבשורה החדשה שאולי יום אחד
הם יצטרכו להתגייס לצבא, החרדים.
בסדר, זה יספיק לי.

דבר נוסף, מתרבים בקרבנו
בקצב מדאיג, וזה כבר לא עשבים שוטים,
גורמים הרואים בדת היהודית
היתר לקידום תפיסות
לאומניות גזעניות.
ואני לא מדבר על אלה
שפורעים בשטחים,
אני בכלל לא רוצה להיכנס
לנושא של השטחים,
אני לא רוצה להיכנס
לנושא פוליטי כל כך.
אני מדבר על אלה שפוגעים כבר
בערביי מזרח ירושלים
וערביי היישובים בארץ, בישראל,
בתוך גבולות הקו הירוק.
ואלה גורמים לדמורליזציה מוחלטת
במערכת היחסים הבין לאומית
בתחומיה של מדינת ישראל,
בין הלאום היהודי והלאום הערבי,
מפני שזה מעורר המון המון זעם.
עכשיו מה... כיצד בכל זאת נשמר
את אופיה היהודי של מדינת ישראל?
אני חושב שצריך לחתור
לאיזון ערכי חדש,
ובעניין הזה אני לגמרי לגמרי
מצטרף לדבריו של היושב ראש,
בין היהודיות של המדינה
לבין הערכים הדמוקרטיים שלה.
דבר נוסף שצריך לחשוב עליו ברצינות
זה נושא ההפרדות ממילוני
הפלסטינים יושבים השטחים,
ואני לא נותן פרוגרמות פוליטיות,

אני לא פוליטיקאי ואני לא מבין בזה שום דבר.

אבל זאת צריכה להיות,

זה צריך להיות ייעוד

שממשלת ישראל

צריכה לחתור אליו כדי להגיע לזה

כי אחרת זה בנפשו.

אם אנחנו נגיע ליום שאנחנו נצטרך

לקלוט את המיליונים האלה,

אנחנו נחדל להיות מדינה יהודית.

אנחנו לא נרצה להיות

מדינת אפרטהייד,

העולם לא ייתן לנו להיות

מדינת אפרטהייד,

ואנחנו נחדל להיות מדינה יהודית.

אנחנו נהפוך להיות

למדינה רב לאומית

לא בנוסח הכל כך נחמד

של שווייץ אלא בנוסח של עזמי בשארה,

הזכור שלא לטוב. הדבר השני הוא שצריך

באמת לחתור לשילוב

במערכות הפוליטיות והחברתיות

של ערביי ישראל. זה נשמע כמו אוקסימורון

מה שאני אומר, שכדי לחזק את היהודיות

של המדינה אנחנו צריכים להעניק

זכויות למיעוטים. וזה בדיוק ככה.

כי אם אנחנו לא נהיה דמוקרטיה

ראויה לשמה, גם לא נהיה מדינה יהודית

ראויה לשמה. שימור האופי של מדינת ישראל

צריך גם להתבטא במישור הדמוגרפי

ובמישור הדמוגרפי אנחנו צריכים

לפעול במרץ וברצינות

לעלייה מוגברת של יהודים

מארצות הרווחה,
גם אם הם אינם יהודים
על פי ההלכה. אנחנו צריכים לחתור,
ובעניין הזה אני לגמרי מסכים
עם שרת המשפטים,
להסדר הנושא של המעמד האישי של יהודים
שאינם רוצים להתחבר בקשר
של נישואים כדת משה וישראל.
לא להתחבר ולא להיפרד.
אינני יודע כמה מכם קראו את מאמרו
של פרופסור משה הלברטל
"התיתכן מדינה יהודית
ודמוקרטית?" והוא מצביע על העניין הזה
והוא אומר הטענה הרגילה היא
שאם יהיו נישואים אזרחיים
אז יחול פילוג בעם ישראל.
לא נכון. הפילוג בין האוכלוסייה הדתית
לבין האוכלוסייה החילונית החופשית
או המסורתית ממילא קיים.
היום יש יהודים רבים,
אזרחי ישראל צעירים,
שנוסעים אל מעבר לים
כדי להינשא בנישואים אזרחיים
או שהם מקיימים זוגיות
ללא נישואים בכלל.
והם יוצרים בעיה.
הם יוצרים בעיה.
הרבה יותר טוב שהדבר הזה
יהיה ממוסד בחוקי המדינה.
במילים אחרות נדרשת פה
קודם כול פרוגרמה פוליטית
מלווה במעשה חקיקה.

עכשיו מה עם חוק היסוד?
אני רוצה להגיד כמה מילים
על חוק היסוד.
אני חושב שעיון חוקתי
להיותה של ישראל
מדינת לאום יהודית
ראוי שייעשה במסגרת חוק יסוד
שיבטיח את ערכיה של ישראל
גם כמדינה דמוקרטית.
ובענין הזה יש חסר גדול
בהצעת החוק הזאת שמונחת.
כתוב בה אמנם בסעיף שלוש
שמדינת ישראל
תהא בעלת משטר דמוקרטי.
לקרוא למדינה דמוקרטית
לא עושה אותה דמוקרטית.
הרבה מדינות של עריצות פאשיסטית
ועריצות קומוניסטית
נקראו דמוקרטיות לתפארת.
זה לא יעשה אותנו
דמוקרטיים יותר
אם יהיה כתוב בחוק היסוד הזה
שמדינת ישראל
תהיה מדינה דמוקרטית,
למרות שאני חושב
שאנחנו כבר לא זקוקים לזה
כי זה כבר כתוב בחוקי היסוד
וזה כתוב גם בפסיקה
של בית המשפט העליון.
מצוין, בדיוק מה שאני צריך.
חמש דקות קיבלתי.
מה עוד אומר חוק היסוד הזה

לגבי זכויות של אחרים,
לא של יהודים?
הוא אומר: "המדינה תפעל לאשר
לכל תושב ישראל
"ללא הבדל דת או לאום
"לפעול לשימור תרבותו,
מורשתו, שפתו וזהותו".
לפי דעתי זה לא מספיק.
אני חושב שכאשר יש לך מדינה,
אילו היינו באמת מדינה
ש-80 ו-90 אחוז מאוכלוסייתה
היא כולה רקמה אחת,
רקמה לאומית אחת של יהודים,
ויש לך פה ושם איזשהם טפטופים
של אחוז-שניים מלאומים שונים,
זה היה מספיק. אבל כשיש לך 20 אחוזים
מאזרחי המדינה שמשתייכים ללאום אחר,
אתה צריך לפרט את הזכויות
שאתה מעניק למיעוט הגדול הזה
במסגרת אותו חוק יסוד.
זה מה שאמר מיכאל איתן
בדברי הפתיחה וזה מה שאני חוזר ואומר.
ולא תיאמנו. -לא, לא תיאמנו.
עכשיו אני אתן רק דוגמה אחת
רק כדי לסבר את האוזן.
אם טרם הבחנתם כשקראתם
את הצעת חוק היסוד הזאת
של איילת שקד ויריב לוין,
אם טרם הבחנתם, אין בהצעה הזאת
התייחסות מפורשת
לזכויות המיעוט הערבי.
לקרוא לילד בשמו.

להגיד יש מיעוט ערבי,
אנחנו במסגרת חוק יסוד
מקנים למיעוט הערבי הזה
א', ב', ג'. קחו לשם השוואה
את הצעת החוקה בהסכמה
שאוגדה על ידי המכון הישראלי
לדמוקרטיה. כאן מדובר על עברית
שהיא השפה הרשמית.
בהצעת חוק היסוד,
הצעת חוקה בהסכמה
של המכון לדמוקרטיה נאמר
שעברית היא שפת המדינה,
אבל ערבית היא שפה רשמית.
כאן אין זכר לערבית, בחוק הזה. לצד הקביעה כי שבת ומועדי ישראל
הם ימי מנוחה ממלכתיים נאמר שם:
"למי שאינם יהודים תישמר הזכות
לימי מנוחה בשבתם ובחגיהם".
והדבר החשוב ביותר,
אולי שני סעיפים חשובים מאוד
שהיו בהצעת החוקה ההיא:
"מדינת ישראל תבטיח
את מעמדו של המיעוט הערבי,
"המיעוט הדרוזי ומיעוטים אחרים בתוכה".
נאמר במפורש. והדבר האחרון: "לכל אדם המשתייך
לקבוצה לאומית אתנית,
"דתית, תרבותית או לשונית,
"הזכות לבדו או עם שאר חברי הקבוצה",
מה שנקרא זכות קולקטיבית,
"לשמר ולפתח את תרבותו, דתו,
את לשונו ואת מורשתו".
במילים אחרות, כאן הייתה הצעה
שאם הייתה מתקבלת,

אני חושב שהיא לא הייתה
מקימה עלינו לא את הערבים
ולא את העולם. כולם היו מקבלים את העניין הזה
כהצעת חוק יסוד או כהצעת חוקה,
אפשר היה לבודד את זה
ולעשות מזה חוק יסוד,
היו מקבלים את זה כדבר ראוי,
כדבר שראוי אפילו לברכה.
לא אהבו, אני יודע, לא אהבו.
בסדר. אבל בנקודה הזאת,
אני מדבר רק על הנקודה הזאת.
כמובן שהיה טוב להגיע לחוקה
שתגדיר את השוויון
ותגדיר את חופש הביטוי
ותגדיר את הזכות...
כן, ודאי, זה ספר גדול.
אני לא מדבר על זה.
אני מדבר על ה...
רק על הסעיפים האלה.
אני מדבר רק על הסעיפים האלה.
מפני שהצעת החוק המונחת היום
על שולחן הכנסת
היא הצעה מוטה פוליטית
שתקים עלינו גם את הערבים
ותגיד שזה מכוון נגדם,
לא שזה מכוון ל...
ואיזו מטרה זה ישרת?
זה לא ישרת שום מטרה.
אנחנו לא זקוקים
לאישור של אף אחד
שאנחנו מדינת לאום
של העם היהודי.

זה מצוי כבר.

זה מצוי בחוקי היסוד, זה מצוי

בפסיקת בית המשפט העליון,

ואני אינני חושש לומר שהדבר הזה

יכול אולי לגרום רק נזק

אם ההצעה הזאת

תתקבל כמות שהיא.

העלה פה נדמה לי...

לא זוכר,

נדמה לי גדעון סער

העלה את ההצעה

של ועדת שרים מיוחדת

שתעסוק ב...

אני לא יודע איך עושים את זה.

יכול להיות שהיה צריך איזושהי

ועדה ציבורית רחבה שתחשוב...

העבודה שעושה פרופ' רות גביזון

תהווה תשתית,

להגיע לאיזושהו דבר שיענה

על קונצנזוס מאוד מאוד רחב

ולא רק של היהודים.

מדינת לאום של היהודים,

אבל היא גם מדינה של מיעוט עצום

שצריך להתחשב בזכויותיו.

תודה רבה.

פרופ' גדעון ספיר, בר אילן ופורום קהלת

ערב טוב לכולם.
אני קודם רוצה להודות לחבריי
בפורום קהלת
שהטיסו אותי ארצה
לביקור מולדת,
שאפשר לי גם בין היתר
לפגוש את בני
שעושה שנת שירות
לפני שירות צבאי,
וככה לאשתי וליתר הילדים
הייתה הרגשה קשה
שהפקרנו אותו פה בארץ,
אז הצלחתי לחלק את זמני
באופן כזה שגם, הסתובבתי גם איתו קצת
ברחבי הארץ, אז תודה רבה על העניין הזה.
דבר שני, אני חושב שאני עדיין יכול
ליהנות מזכות הג'ט לג
ולכן אם אני אדבר דברים
שלא ייראו לכם,
תצאו מנקודת הנחה שזה נובע פשוט
מהעובדה שאני קצת מבולבל
ולא תתלו את זה ב...
עכשיו תשמעו, יש לי דילמה קשה.
הדילמה הקשה היא כזאת:
התבקשתי לדבר על נושא אחד
וכבוד השופט מצא,
שהייתה לי את הזכות להתמחות
בבית המשפט העליון
אצל השופט דורנר
כשהוא היה שם,

והרשים אותי מאוד
כבר אז כשופט,
אני יכול לומר לך את זה עכשיו.
גם למתמחים יש איזושהי דרך
להעריך את השופטים השונים,
אז עד כמה שהציון שנתתי לך
הוא רלוונטי, והוא לא רלוונטי,
אבל אני אגיד לך שהערכת את אותך
מאוד כשופט, גם המזג השיפוטי
וגם הדברים שכתבת,
אבל הפעם אני חושש שהשופט מצא,
להבדיל משופטים בדרך כלל,
היה קצת פחות ממושמע
במובן הזה שהשאלה
שהתבקשנו להתייחס אליה
היא שאלה מאוד מצומצמת
ובמובן מסוים מקצועית טכנית,
והשופט מצא הרחיב את היריעה
בצורה מרשימה מאוד,
אבל אני כרגע נמצא בדילמה.
כי אם אני אגיב, אני לא אדבר
על מה שהתבקשתי לדבר עליו,
ואם אני אדבר על מה
שהתבקשתי לדבר עליו,
אני אגיב מעט מאוד,
ואני בתוך הדילמה הזאת, תמיד
אני מחפש דרך להתיישב בין הקרניים.
פה אין ברירה,
אני צריך לבחור באחת.
אני אשתדל לדבוק
בכותרת המושב
ומדי פעם, כשיהיה לזה

טעם או משמעות,
אני אתייחס לדברי השופט מצא,
ואיתך הסליחה.
נהניתי לשמוע אותך אבל שוב,
השאלה שהתבקשתי
להתייחס אליה היא בהנחה,
וכאן אנחנו מסכימים לגמרי,
שאל"ף, ישראל היא מדינת לאום,
שתיים, שקיימת הצדקה לעובדת
היותה של מדינת ישראל מדינת לאום,
אם תרצו הצדקה אפילו מן ה...
לא אפילו. אני עצמי אדם ליברל,
הצדקה ליברלית.
חשוב לי שתהיה הצדקה כזאת
ולטעמי קיימת הצדקה כזאת,
ואני שמח לשמוע שכך סבור
גם כבוד השופט מצא.
בהנחה ששני הדברים הללו נכונים
ובהינתן העובדה שלנו יש ארסנל
של כלים משפטיים שבאמצעותם...
שבאמצעותם אנחנו יכולים לעגן
את יהודיותה של המדינה,
השאלה הנשאלת היא, מבלי להתייחס
לתוכן הספציפי של החוק הזה
שאפשר היה לדבר
על כל אחד מסעיפיו,
ועשו את זה גם במושבים קודמים,
ודאי שלא אוכל להרחיב את הדיבור,
בהנחה שאנחנו מסוגלים
לייצר מסמך שיעמוד בסטנדרטים ליברליים,
דמוקרטיים וכיוצא בזה
מבלי להיכנס לפרטים.

ייתכן שחלק מהסעיפים הקיימים
פרובלמטיים, אני לא נכנס לזה כרגע.
השאלה הנשאלת היא האם נכון,
ראוי להשתמש בכלי החוקתי,
כלומר באסטרטגיה החוקתית,
דהיינו לעגן את זהותה
של מדינת ישראל
כמדינת הלאום היהודי בחוקה,
וזאת להבדיל מעיגון בחקיקה ראשית
שגם הוא אפשרי
ובחלק מהעניינים קיים כבר כיום
בחקיקה של מדינת ישראל.
במילים אחרות, האם נכון
לשדרג את הסוגיה הזאת
ולמקם אותה ברובד החוקתי?
זו השאלה שאני רוצה
להתייחס אליה.
אני אומר לכם בכנות
שבמשך זמן די ארוך
הייתי אמביוולנטי בשאלה הזאת.
גם נובע מאופי שיש לו נטייה
להסתכל משני הצדדים,
אבל גם בגלל
שהיו לי ספקות מסוימים.
כשחברי ותלמידי ד"ר אביעד בקשי
הביא את זה כנדוניה
מהמכון לאסטרטגיה ציונית והתחיל
לעבוד על זה כאן בפורום קהלת,
וככה רצה לגייס אותי,
אביעד זוכר שהיו לי מחשבות וספקות,
ובסופו של דבר הצטרפתי
לא על הדרך

אלא כיוון שעברתי תהליך
שבסיכומי הגעתי למסקנה
שלעת הזאת זה נכון לעשות.
מה שאני רוצה לשתף אתכם
זה גם בטעמים להתלבטות
וגם בסיבה שבגללה
בסופו של דבר בשורה התחתונה
אני עם הפורום בעניין הזה
כחבר הפורום אבל גם כאדם פרטי.
אז בואו נתחיל קודם כול
עם למה זה נראה לכאורה פשוט
ואחר כך למה זה לא פשוט,
ואחרי זה נחזור ונסיים.
אז יהיה כאן איזה מהלך
דיאלקטי מסוים.
אז קודם כול למה זה פשוט.
קראתי, הייתה לי את ההזדמנות
לקרוא את הריאיון המצוין
שקיים אמנון לורד
עם צבי האוזר,
ואני מסכים לחלוטין בוא נגיד...
אתה לא תלמיד שלי,
אבל אם היית תלמיד,
לפחות על זה היית מקבל ציון מלא.
חוקה אפשר לחלק אותה לשתיים.
אני חושב שהחלוקה היותר מתאימה
לענייננו היא חלוקה לשלוש.
יש את היסוד המוסדי המבני, אחת.
שתיים, יש את היסוד של הערכים
נאמר האוניברסליים
שמיתרגמים בחוקות היום
ובשיח המערבי היום לשפת הזכויות.

ויש את המרכיב השלישי
שהוא המרכיב הלוקלי
והוא למעשה המרכיב
שבו אנחנו עוסקים כרגע,
דהיינו הגדרתה של ישראל
כמדינת הלאום היהודי,
עובדת קיומם של מיעוטים
ומעמדם של אותם מיעוטים,
המשמעות הנגזרת
מעובדת היותה של מדינת ישראל
מדינת הלאום וכיוצא בזה.
כל הדברים שקשורים באמת
לאפיונים הייחודיים של המדינה שלנו.
הם ייחודיים במובן הזה
שהם מגדירים את מדינת ישראל,
הם בשום מובן לא ייחודיים
שהרי כפי שהראו אמנון רובינשטיין
ואלכס יעקובסון,
רעיון מדינת הלאום כשלעצמו
מוכר וקיים,
ולמעשה אם אתם תבדקו ותחפשו,
תגלו שלמעשה כמעט
כל מדינות המערב
יש בהן מאפיינים כאלה ואחרים
של מדינת לאום.
חלקן מכריזות על עצמן
בפועל בחוקה וחלקן אולי פחות,
אבל הדברים ברורים ופשוטים.
אלה שלושה מרכיבים
שמופיעים בדרך כלל בחוקה.
אם כך, אז לכאורה יכולתי עכשיו
ללכת להתיישב.

מישהו מציע לא לכלול
את המרכיב המבני בחוקה?
לא שמעתי על מישהו כזה.
מישהו מציע לא לכלול את מגילת
הזכויות בחוקה? לא שמעתי.
ואם אמרנו שמרכיב שלישי
שמופיע בחוקות רבות אירופאיות
הוא המרכיב שמגדיר
את מאפייני הזהות הייחודיים
של אותה מדינה,
מדוע שמדינת ישראל
תהיה שונה במובן הזה?
אפשר כמובן להיכנס לדיון בשאלה
מה וכמה צריך להכניס פנימה,
מה צריכה להיות נקודת האיזון
וכיוצא בזה אם נדרשת נקודת איזון,
אבל לגבי עצם השאלה
האם לעגן בחוקה,
על פניו הדברים נראים
פשוטים וברורים.
עד כאן שלב א'.
אז למה בכל זאת לחשוב פעמיים?
לחשוב פעמיים כשמנסים להבין
מדוע אנחנו משתמשים
באסטרטגיה חוקתית
לגבי כל אחד מהמרכיבים.
ובכן, אני אתן תשובות
שהן התשובות הסטנדרטיות.
אפשר כמובן להפוך בהן ולהפוך בהן,
ואף אני בספרי
לפחות על חלק מהן
הצבתי סימן שאלה והצעתי חלופות,

אבל הפעם אני אדבק בגרסה
הדי בנאלית ושבלונית
שלצרכיי היא מספיקה.
ובכן לגבי המרכיב המבני,
שכמובן יש בו גם אלמנטים
שקשורים לזכויות ולערכים
ולא נרחיב,
אבל בדרך כלל מקובל
להדגיש את הרציונל של היציבות,
קרי חוקה שיש בה
עליונות ונוקשות,
צירוף העליונות והנוקשות מקשה
על שינוי המרכיבים המעוגנים בה.
נוקשות הכוונה
קושי לשנות את החוקה
והעליונות היא חוסר האפשרות
לסטות ממנה.
השילוב של שניהם מעניק
משקל חזק מאוד לחוקה וכללי...
העקרונות המבניים הם למעשה
כללי המשחק, או.קיי?
שמשנים בו את השעון
משעון 30 שניות לשעון 24 שניות,
ואתם מקבלים
שני סוגי משחק כדורסל
ואתם גם מקשים מאוד
על שחקן שהתרגל לשעון אחד
לעבור לשעון שני.
אתם יודעים, כשהחליפו
את הצבע של הכדור
במשחקי כדורסל בליגות מסוימות
היו שחקנים שטענו

שזה מוריד להם את האחוזים.
רוצה לומר משחק, כל משחק,
אחד התנאים להצלחה שלו...
כמובן אם הכללים שפועלים
לפיהם הם מטופשים,
הם לא יעילים, הם לא מוצלחים,
אז כדאי מאוד לשנות אותם,
ויפה שעה אחת קודם.
אבל אם הם סבירים,
שינוי מהווה סכנה.
הוא פוגע בעיקרון הצפיות.
המערכת הפוליטית כמו מערכת
כלכלית, כמו מערכת אחרת,
היא מערכת ששמירה
על כללי משחק יציבים
היא כמעט תנאי הכרחי
להצלחה שלה.
זה לגבי היסוד המבני.
מה הנימוק או מה הטיעון לגבי
הכללת נושא הערכים האוניברסליים
או זכויות האדם אם תרצו?
הטיעון הפורמלי מדבר על כך
שאנחנו חוששים
שהמערכת הפוליטית
במשחק הפוליטי הרגיל
תפגע באותם ערכים,
ערכים שנועדו להגן
על הפרט מול השלטון
או על המיעוט אל מול הרוב.
כאן כמובן מתעוררת שאלה.
בהנחה שחוקה היא מסמך
שמתקבל באופן קונצנזואלי

או קרוב לקונצנזואלי,
שאם לא כן, אני חושב
שלא ניתן להצדיק אותה,
מדוע שאנחנו נחשוש
שמי שעיגן את הדברים,
מי שמוכן לעגן את הדברים בחוקה
הלוא הוא אותו הרוב, נכון?
אז מה הבעיה?
הרי הוא לא יבגוד בערכים הללו, נכון?
הוא מאמין בהם?
אתה מאמין במשהו?
אתה פועל לאורו, נכון?
אז למה צריך לעגן את זה בחוקה?
התשובה הסטנדרטית שניתנת
היא התשובה של שומרי משקל.
אתה רוצה לעשות דיאטה,
אבל אתה תיכנס בלילה
ותפתח את המקרר.
ובאנולוגיה, בשעת לחץ,
בשעת דחק, בשעת מלחמה נאמר,

המיעוט אולי ייראה לך
מאיים או מסוכן
ואתה לחמש דקות תאבד טיפה
את היציבות שלך,
את השפיות שלך,
את הפיכחות שלך בכ"ף ו...
הבנתם, כן?
להבדיל משכרות.
כלומר תהיה במצב של שכרות.
אותו דבר אולי נכון
לגבי רוב ומיעוט.

כלומר בסיטואציות... לא רוב ומיעוט

אלא המדינה מול הפרט.

המדינה תאמר, עכשיו אנחנו

לא יכולים, אנחנו חייבים.

אנחנו עכשיו חייבים להחרים

ולקחת וכולי,

כי אנחנו במצב של לחץ.

אז אנחנו בונים איזשהו מנגנון

שלא יכול למנוע מאיתנו

אבל לכל הפחות מאט את קצב

או את מידת היכולת שלנו

לפגוע במיעוטים או באזרח הקטן

אל מול הרוב.

עכשיו אני רוצה לעבור לרגע,

אם זה הרציונל,

אני עובר עכשיו לנושא שלנו,

לנושא של הערכים הלוקליים,

להגדרה של המדינה כמדינת לאום.

אוקיי, מה החשש כאן?

דיברנו על רוב?

רוב שעומד לפגוע במיעוט?

נו, אבל ההגדרה הלאומית

היא הגדרה שהרוב מאמץ.

אני מניח שבשעת משבר

אם יהיה משהו,

הרי תמיד אומרים, כן?

אפילו אריאל הורוביץ שר,

זאת אומרת כולנו ככה

כל אחד לעצמו,

אבל בשעת המשבר

כולנו בשוחות, נכון?

זאת אומרת בשעת משבר
כל ישראל אחים.
הרוב דווקא בוודאי מתכנס
סביב האתוס הלאומי.
החשש נראה על פניו
פחות קשה וחמור, אז מה...
כמו שאבא שלי היה אומר
"ווס ברנט"?
אז מה אתם רצים כל כך?
מה, מחר בבוקר עומד לקרות משהו?
מה, חס ושלום בשעת משבר
מישהו יבקש לפגוע בהיבטי הזהות
הלאומית של מדינת ישראל
כמדינת הלאום של העם היהודי?
על פניו הדברים נראים
לא סבירים.
כלומר כשאתה מנסה להבין
מה הרציונל הבסיסי לעיגון,
אז הדבר מעורר שאלות,
ואם הדבר הזה פותח פתח לדיון
מה לכלול, מה לא לכלול,
פותח שסע, אולי אפילו
מאיים במידה מסוימת
על מעמדה הבין לאומי של ישראל
כפי שכבוד השופט מצא מציין,
אז אולי עדיף לנו להישאר
עם מה שיש היום.
מה שחסר אולי נעגן בחוק,
בחקיקה ראשית,
ויש דברים שלא עוגנו עד היום.
למשל, מחויבותה של מדינת ישראל
ליהדות התפוצות

לא עוגנה באופן מסודר
בחקיקה ראשית בכלל.
אולי יש מקום לעשות את זה.
אני לא חושב שאולי,
בטוח שיש מקום.
למה בחוקה?
אז עד עכשיו עברנו שני שלבים.
אמרנו ברור, אמרנו...
זה אחד.
אז למה... זאת סיבה אחת
שבגללה אולי לא ללכת.
סיבה שנייה שבגללה אולי הייתי שוקל
ברצינות לא ללכת על הנשק החוקתי
קשורה לפתולוגיה הישראלית.
תראו, אפשר להתווכח.
אני מציג פה את העמדה שלי,
ובמובן הזה אני תלמידה של רות גביזון
שבמשך שנים ארוכות
הייתה קול קורא במדבר בעניין.
אחרי זה היא קיבל
"סייד קיק" קטן ממני,
והיום יש עוד כמה אנשים
שמוכנים ללחוץ את זה.
בזמן אמת אני עדיין לא שומע
מספיק אנשי סגל מהמקצוע שלנו
שמוכנים להגיד את הדברים
ברחל בתך הקטנה.
מה שהתרחש ומתרחש,
ממשיך להתרחש, לטעמי,
במדינת ישראל
מאז 1992 ועד היום
הוא מהלך פרובלמטי

שבסופו של דבר פוגע במדינת ישראל
ופוגע הן במעמדו של בית המשפט
שכבודו יקר לי,
והן בסיכוי שאנחנו נוכל להגיע
להסכמה לאומית
שתייצר חוקה,
שבעיניי היא בעלת חשיבות.
כוונתי כמובן לא כל כך
למהלך של אמנון רובינשטיין בכנסת,
אלא למה שעשה בית המשפט העליון
עם המהלך הזה משנת 1994 ואילך.
אני לא עומד להרחיב בזה דברים
ואני חושב שזה כבר נלעס,
אבל ידוע היטב שיש חלק
לא מבוטל בציבור הישראלי.
אני מקווה שהוא יתרחב
ולא יהיה מזוהה פוליטית
כי אני לא חושב שזה טיעון
שצריך להיות משויך לקבוצה פוליטית,
אלא כל מי שהדמוקרטיה
וההליך הדמוקרטי התקין
נראה בעיניו אלמנטרי ומתבקש.
החוקה נכתבת במדינת ישראל
במידה רבה על ידי ביהמ"ש העליון,
דבר שאין לו אח ורע
באף מדינה אחרת בעולם.
מיקי איתן כיושב ראש ועדת חוקה
תקופה מסוימת
בסיועה של רות גביזון ניהלו,
ופה אני שוב משתדל להיות
לא פוליטי לחלוטין אלא מקצועי,
ניהלו במשך מספר שנים

דיון עשיר, מעמיק, פורה,
אבל הדבר החשוב ביותר הגון,
שקוף לחלוטין,
שנתן הזדמנות
לכל אחד מן הצדדים.
ואחר כך מיקי, בניגוד להבטחה
שהוא הבטיח לי,
שהוא לא ייקח לעצמו
אף תפקיד אחר אם יציעו לו,
לא משנה, סתם,
לא חזר בחזרה למקום הזה.
תקופה מסוימת כיהן במקומו
מישהו אחר ששמו הוזכר היום
ולטעמי התנהל בצורה
אנטי-דמוקרטית,
ומאז שהוא פרש נכנס אדם שלישי
ולא עשה מאומה,
וכך יצא שמהלך
שבעיניי היה לו סיכוי גדול
ואני חושב שהוא גם התנהל,
שוב אני אומר,
בצורה סופר-מקצועית
וסופר-הגונה,
נעצר ונתקע בדרך.
אפשר להצטער על כך.
אני חושב שמה שאפשר
וצריך להצטער עליו עוד יותר
זה מה שעושה
בית המשפט העליון,
ממשיך לעשות את זה
גם היום ועד היום,
היינו פסק הדין

בעניין גיוס בחורי ישיבות.
פעם ראשונה שזכות לשוויון
הפכה להיות מאוביטר לרציו,
כאשר הזכות הזאת הוצאה
דרך הדלת הקדמית.
אני רוצה לומר בלי שום קשר
לשאלה מה עמדתי
בשאלת גיוס בחורי ישיבות,
הכרעה כזאת של בית המשפט העליון
על בסיס הזכות לשוויון
היא לא פחות,
ואני מוכן שיצטטו אותי,
לא פחות מאשר יריקה בפרצוף
להליך הדמוקרטי במדינת ישראל.
ככה אני רואה את הדברים,
ואני אומר את זה לא כמי
שבית המשפט העליון האויב שלו,
אלא כמי שרואה בבית המשפט
העליון אחד הכלים החשובים ביותר
לשימור ולחיזוק הדמוקרטיה
במדינת ישראל.
אוקיי, אז אם אלה פני הדברים,
איך זה קשור?
תראו, אנחנו לפני פורים.
אסתר אומרת למרדכי
כשהוא שולח אותה,
היא אומרת לו,
"וכאשר אבדתי אבדתי".
במובן הפשוט היא אומרת לו
תשמע, יכול להיות שילך עליי.
הרי אחשוורוש לא נותן להיכנס
בלי אישור והוא עוד יכול...

אבל המדרש הוסיף לזה עוד נדבך
והסביר את הדברים בצורה הבאה:
עד היום אסתר נאנסת
על ידי אחשוורוש.
אין לה ברירה.
ולכן במונחים הלכתיים היא עדיין יכולה
להיות מותרת למרדכי ולאחרים.
ביום שבו אסתר הולכת,
מתחננת, מתייפייפת
והולכת לפני אחשוורוש,
היא כבר לא יכולה להגיד
שהיא עושה את זה בכפייה,
ומהרגע הזה ואילך אסתר הופכת
להיות אשתו בדין של אחשוורוש
עם כל ההשלכות שיש לזה
מבחינה דתית.

בין אם זה נכון ובין אם זה לא נכון,
המטאפורה מתאימה לענייננו.
לטעמי ברגע שאתה מתחיל לשחק
את המשחק החוקתי
ולייצר חוקי יסוד נוספים
על בסיס ההנחה
שכל חוקי היסוד הקיימים
שרירים וקיימים,
אתה בעצם מאמץ
על קרבו ועל כרעיו
את המהלך הלא לגיטימי, לטעמי
ולטעמם של רבים אחרים,
שמבצע בית המשפט העליון
ב-20 השנה האחרונות.
מכיוון שאני לא איבדתי תקווה

שבסוף היום תיווצר
במדינת ישראל חוקה
שהדרך שבה היא תיווצר
תהיה דרך לגיטימית,
אגב, חברים, המשמעות של זה
תהיה שייתכן בהחלט
שחלק מהדברים שאני מאמין בהם
יצטרכו...כן, אתם יודעים.
חוקה צריכה להגיע בהסכמה,
לא בהסכמה של המכון הישראלי
לדמוקרטיה,
אבל צריכה להגיע בהסכמה
שאם לא כן, אני חושב
שאין לה לגיטימיות,
והמשמעות של זה היא
שאף אחד לא יכול להגיד
שהוא יקבלאת מלוא תאוותו בידו, נכון?
אבל אני מאמין שזה עשוי לקרות. המשמעות היא בעצם
כאשר אבדתי אבדתי.
צריך להבין
את המשמעות של זה.
אי אפשר לשחק חצי.
או.קיי, אז למה בכל זאת כן?
מכיוון שבסופו של דבר
הגעתי למסקנה
שהנימוקים לטובה
הם בכל זאת חזקים יותר
ומה שאני אומר הוא בבחינת ענוותנותו
של זכריה בן אבקולס
לבחורי הישיבות כאן.
רוצה לומר אל תהיה צדיק הרבה
ובואו נראה מה יש לנו מול העיניים

ומה האיומים והסכנות שיש,
ועכשיו אני אדבר על הסכנות.
כמה זמן עוד יש לי? חמש דקות.
אני מקווה שאני אעמוד בזה.
תראו, מה שקורה היום במדינת ישראל
לפחות לפי עניות דעתי
ואני מודה שפה אני מתחיל
לגלוש מעט אל המישור
המעט פחות מקצועי
וטיפה יותר פוליטי,
ככל הנראה אין דרך להימנע מזה,
לפחות בתחום המשפט
שבו אני עוסק,
אבל אני חושב שמה שאני אומר
מאפיין ומשקף קונצנזוס רחב יחסית
בחברה הישראלית,
ולכן אני מרגיש בנוח לומר אותו.
מה שקורה במדינת ישראל הוא
שקיים קונצנזוס רחב,
שאלמלא הוא בכלל אי אפשר
לחוקק את החוק הזה,
לגבי זהותה של מדינת ישראל
כמדינת הלאום.
לגבי מרכיבי הזהות היסודיים שצריכים
לنبוע מהגדרתה כמדינת הלאום
ולגבי העובדה שהדבר הזה מוצדק
מנקודת מבט מוסרית.
אבל יחד עם זה יש מיעוט קטן
אך בעל השפעה ש...
וזה נשמע אולי קונספירטיבי,
אבל ככה אני רואה את הדברים,
בעל עמדת מפתח,

עמדת שליטה במרכזים מסוימים,

תקשורת וכיוצא בזה,

שמחדיר ספקות

ובמידה רבה גם מטיל מורא.

אני לא מזהה, אבל הבנתי

שעורך עיתון "הארץ" ישב כאן

או עדיין יושב כאן.

אני חושב ואני גם יודע

שהפוליטיקאים והשופטים,

הדבר הראשון שהם קוראים

הוא עדיין לא "מקור ראשון",

למרות ש"מקור ראשון" נקרא, יהודה,

גם על ידי האנשים האלה,

אבל הם קוראים עיתון "הארץ"

ובמובן הזה לעיתון "הארץ"

אין אולי את כמות המנויים

הגדולה ביותר,

אבל חברים, בואו נודה בזה,

עיתון "הארץ" במידה רבה קובע

את סדר היום הציבורי במדינת ישראל,

ואם הוא לא קובע

הוא לפחות גורם לדבר אחר.

הוא גורם לכך שהמדינה,

קרי הפוליטיקאים,

גם כאשר הם רוצים לקדם ערך,

רוצים לקדם יעד

שמתבקש מעובדת הגדרתה

של מדינת ישראל כמדינת הלאום,

ישתמשו בק"ן טעמים

ובעשר הסוואות על מנת להכשיר את הדבר הזה

ולהציג אותו כאילו הוא איננו נובע מעובדת היותה

של ישראל מדינת לאום.

למשל, מה שמכונה בז'רגון
חוק איחוד משפחות רק להפך,
שבעיניי בלי קשר לשאלה מה בדיוק
ההגדרה המדויקת שלו
ומה צריך להיכלל בו
וכמה חריגים צריכים להיות לו,
ניתן להצדקה על בסיס
זכותה של ישראל
להתקיים כמדינת לאום
וזכותו של כל אזרח במדינת ישראל
לחיות במדינת לאום יהודית,
ולמנוע זכות שיבה דה פקטו
פלסטינית מוצג על ידי המדינה, לטעמי,
בהסוואות שונות ומשונות.
הייתה כאן יוכי גנסי,
לא שאני חושב שיוכי אחראית לזה,
היא מייצגת את מה שהמדינה
אומרת לה, אבל אני אומר, למען השם,
140 אלף אנשים
תוך שמונה שנים נכנסים.
אתם מדברים על שמירת זהותה
של ישראל כמדינת לאום?
אז בסדר, מגיל פלוני עד אלמוני
אולי צריך לתקן.
אבל העיקרון הבסיסי ששולל הגירה
של עשרות אם לא מאות אלפי אנשים
לא מתבקש מהגדרת יהודיותה
של מדינת ישראל?
אז מה כן? מה כן?
לא, לא, אבל הנימוק הוא נימוק ביטחוני.
אז יש כאן קודם כול חשש.
שתיים, הייתה לי שיחה

עם השר הרב שי פירון.
לימודי האזרחות במדינת ישראל
מאז דוח קרומניצר ואילך
הפכו להיות אוניסון.
עכשיו חברים, אני לא מבקש שילמדו
את תפיסת העולם הנאמר ימנית,
אבל למען השם, תנו לילדים...
למה אתם עושים להם
אינדוקטרינציה?
לטעמי, מה שמתרחש
או התרחש שנים ארוכות,
אני מקווה שזה אולי ייפסק,
זאת אינדוקטרינציה.
אינדוקטרינציה.
דבר אחרון, גם בית המשפט,
ופה אני חייב להודות,
אני מאשים אותו הרבה פחות
מאשר אחרים.
בית המשפט יכול להתייחס
רק למה שאומרת לו המדינה,
הוא לא יכול להמציא
טעמים ועילות.
ואם המדינה אומרת
שהנימוק הוא נימוק ביטחוני,
אז שופט לא יכול להגיד לא, לא,
אבל בעצם התכוונת לנימוק אחר,
בוא נשקול את הנימוק האחר.
המקסימום ששופט יכול לומר
זה מה שאמרה השופטת
איילה פרוקצ'יה.
אתם אומרים שהנימוק
הוא נימוק ביטחוני,

אבל הנימוק האמיתי שלכם
הוא הנימוק הלאומי.
עכשיו מבלי שהיא מתייחסת
לתוקף של הנימוק הלאומי,
אם אתה מציג את עצמך כאל"ף
אבל בעצם אתה בי"ת,
זה כשלעצמו זאת עילה לפסילה,
ככה אני רואה את הדברים.
אני הייתי פוסל.
הייתי פוסל.
אם הייתי מאמין שהנימוק שניתן
הוא לא הנימוק האמיתי,
מה שנקרא גם אנו שופטים,
כשהייתי ילד היה כזה משחק,
אז הייתי פוסל.
אתה רוצה, תאמר את הדברים
ותעמיד אותם.
איך זה קשור לעניין?
אה, ובית המשפט
עושה עוד כמה דברים
גם כשהוא מציג את התכלית ה...
את יהדותה של המדינה,
גם כשהוא מציג אותה, הוא מציג
אותה לכל היותר כתכלית ראויה.
אני מדבר כרגע עכשיו
אל האנשים שיש להם קצת יותר
השכלה משפטית.
הוא לא מוכן לראות בזה ערך
עם המשמעות הנלווית,
זכות וכיוצא בזה,
ומי שמבין את ההבדל יודע היטב
את עמדת הנחיתות

של התכלית הראויה אל מול...
אני גם מתרשם,
ואת זה הציג הראל ארנון
בהתבסס על מאמר
של אביעד ושלי,
אני מתרשם שיש פיחות זוחל,
או יותר נכון נאמר זאת כך,
בכל מקרה שבו השאלה מגיעה
והופכת להיות לפרקטית
בבית המשפט, בית המשפט מוריד מאפיין זהות.
כלומר כשאתה מבקש לשאול
את בית המשפט מהם מאפייני המינימום שעליהם
אתה עומד על הרגליים האחוריות,
אתה מגלה שמה שיש לך זה מה
שמכונה בשפה הצבאית לטעמי
קרב השהייה ונסיגה.
אז זאת המציאות,
כך אני קורא אותה לפחות.
אם אני טועה, מי שחושב אחרת,
אולי המסקנה שלי לא תתאים לו,
אבל מי שחושב שאני צודק בעניין
הזה, ואני שתי דקות עוד לוקח ומסיים,
מבין למה מה שנראה
בעינינו היום קונצנזואלי,
לא מובן מאליו. לא מובן מאליו.
הוא לא מובן מאליו מכיוון שיש לזה השלכה והקרנה
על החינוך של הדור הצעיר.
יש לזה השלכה והקרנה על
ההתנהלות של המערכת הפוליטית,
לרבות זו המכנה את עצמה בצדק
כבעלת תפיסת עולם ציונית לאומית,
ויש לו הקרנה ברורה ומשמעותית

על התנהלותו של בית המשפט,

ובכלל זה ובפרט

בית המשפט העליון.

אם אלה הם פני הדברים,

אני חושב שלמרות המחיר

שדיברתי עליו קודם,

המסקנה שלי בסופו של דבר היא

שאני מבקש בליט ברירה

לייצר חוק יסוד,

נכון, הלכתא למשיחא,

יום יבוא יהיה לנו חוק יסוד

שיכלול את כל המרכיבים

ואגב, לטעמי אז, ופה אני חולק

על אבי, יהיה צורך להעניק...

אנחנו לא מסכימים,

יהיה צורך להעניק גם זכויות

קבוצתיות למיעוטים,

כך אני רואה את הדברים.

אבל נכון להיום המציאות היא

שבית המשפט העליון

מייצר זכויות קבוצתיות דה פקטו,

היינו ערך פסק דין עדאללה,

בעוד שכשזה מגיע לזכויות

של העם היהודי

הדברים נאמרים בגמגום ובהסתר

אם משום שהמערכת הפוליטית

פוחדת, זאת המילה הנכונה,

להציג את הדברים כהווייתם,

ואם משום שבית המשפט העליון

בהרכבו הנוכחי

איננו מוכן לתת יד לעניין.

עכשיו הדבר הזה יעשה

כמה דברים, אני מקווה.
אל"ף, הוא יחזק את הלגיטימיות.
לחוק יסוד יש גם משמעות
דיסקורסיבית. יש גם משמעות הצהרתית.
לו זה היה הנימוק היחיד
לא הייתי הולך על זה,
אבל זה מצטרף לעוד כמה דברים.
זה ימריץ את המערכת הפוליטית
להפסיק סוף סוף להסתתר.
אני מקווה. אם יש חוק יסוד
שאומר את הדברים כהווייתם
אז אתה צריך לחפש לעצמך נימוקים
מהגורן ומהיקב?
דבר אחרון, אני מקווה שזה יחייב,
יחייב את בית המשפט
לתת משקל ראוי
לשיקול הלאומי,
מה שעד היום, לטעמי,
לא נעשה בצורה מספקת.
יש לי חשש אחד, ובזה אני מסיים.
מהו החשש?
נכון להיום המודל החוקתי
הנוהג במדינת ישראל
הוא פרובלמטי בעיניי,
ועל זה אני לא יכול להרחיב.
הוא נותן את זכות המילה האחרונה
לבית המשפט.
זה נראה בעיניי פרובלמטי.
המודל הדיאלוגי, המודל המכונה
מודל "הקומון וולט", מודל ה-...
אני חושב שהוא המודל הנכון
כל עוד זכות המילה האחרונה

אצל בית המשפט.
אני קצת בבעיה לתת לו
את הקרט בלנש, זה אחת.
שתיים, אני חייב להודות,
אני קצת הססן.
לנוכח הרקורד של בית המשפט
העליון ב-20 שנה האחרונות,
אני חושש.
יש בהחלט סיבה לחשוש
שהמסמך הזה יהפוך להיות למקפצה.
כלומר לא רק שאני לא ארוויח,
אני אפסיד מהסיפור.
עכשיו הוא גם יסביר לי
מה כלול בפנים.
תראו, לגבי העניין הראשון,
אין ספק שצריך לשנות
גם את המנגנון החוקתי הכללי,
או לכל הפחות את מנגנון הבחירה,
ולהפוך את מדינת ישראל למדינה
שהיא חלק ממשפחת העמים
הדמוקרטיים.
עד שזה לא יקרה
אנחנו בבעיה רצינית,
וחרף זאת אני עדיין חושב
שצריך לחוקק את חוק היסוד
עם ההערת אזהרה.
אני רק אומר דבר אחד,
וכאן אני מתכתב עם דברים שכתבתי.
הניסוח צריך להיות ניסוח
בניגוד לניסוחים של חוקות ותיקות,
צריך להיות ניסוח בסוגיות
שבהן עוסקים, מפורט יחסית,

כזה שאני מקווה,

אני לא יכול להבטיח,

כזה שישאיר לבית המשפט העליון

מרחב תמרון מצומצם

עד כמה שאפשר.

כל זה לגבי השאלה כן, לא,

ואם כן, איך.

לא דיברתי מילה אחת

לגבי התכנים של חוק היסוד.

תודה.